

Den demokratiske holdning

Pål W. Lorentzen uttrykker stor uro for en negativ utvikling av ytringsfriheten i landet og demokratiets fremtid i Dagbladet 30.08.18. Hans bekymring gjelder at Staten er blitt mindre demokratisk, og hemmelighold og lydighetskultur setter sitt preg på forvaltningen innad, og mot samfunnet utenfor.

Foto: Wikipedia

<https://www.dagbladet.no/kultur/nar-den-offentlige-samtalen-gar-i-sta--hvem-har-ansvaret/70146002>

Undertegnede deler Pål W. Lorentzens bekymring, fordi det tyder på en kulturell utvikling som vil fortsette til demokratiets slutt, hvis ikke demokratiopplæringen endres i Norge. For å forstå dette må vi se på utviklingen av demokratiet i antikken, og erfaringene derfra. Mot slutten av artikkelen blir en «løsning» presentert.

Demokratiets hensikt:

Demokratiet i antikken ble etablert som en radikal økonomisk omkalfatring, hvor folket fikk eiendom og medvirknings-/ytringsrett, etter at borgerne hadde blitt utpint av et griskt aristokrati i ca. 100 år. Befolkningen var da i hungersnød. Medvirkning og sann saklig «aristokratisk» tale for rett og gode ideer ble etablert som normen. Frihet var de kjent med som en realitet fra tidligere generasjoner. Fra erfaring og mytologi visste de at mennesket, -alle mennesker-, består av godt og vondt, mot og feighet, plikt og sluhet, at noen er dumme, mens andre er kloke. Noen har mer av det ene, og mindre av det andre.

Mot:

I utgangspunktet kunne man ikke stole på noen, men samtidig trodde man på menneskets talenter og higen etter tilhørighet, anerkjennelse og trygghet. Dette er jo igjen noe som kan brukes positivt og negativt. Den fremste egenskapen hos de tidligste demokrater var mot, dvs. å være modig. De visste at om de ikke hadde modige menn som fortalte sannheten som kloke, samvittighetsfulle demokratiske borgere, så ville demokratiet snart være over, overtatt av de individuelle tyranniske kreftene i borgerne. Motet måtte tas vare på, fordi man visste at motet har en grense, i klokskap.

Sannhetssigeren:

De utviklet et begrep, ”parrhesia”, som var en form for ytringsfrihet som kom i tillegg til vanlig ytringsfrihet, ”isegoria”. Parrhesia var et normativt basert ytringsvern for sannhetssigeren, fordi han snakket «farlig», for seg selv og makten. Parrhesia-begrepet forutsatte en forståelse for demokratiets avhengighet av de modige menn, og skulle derfor gjøre det mer ærefullt å fremføre slike utsagn. Man skulle ikke kunne skrike ut hva som helst.

De som etablerte demokratiet, visste at det alltid er noen som har mer makt enn deg selv. I vår tid gjelder dette statsministere, partiledere, ministre, lobbyister, byråder, utdanningsledere, akademikere, jurister, departementssjefer, prosjekt- og avdelingsledere, politisjefer, ansvarlige for postjournaler, ordførere, styremedlemmer, saksbehandlere, veiledere, og dem i det aktuelle nettverket som du ønsker å tilhøre. Man kan også ofte innbefatte personer i nære relasjoner - som i ekteskap med maktmenneskene. Makten øker med høyere stilling og autoritet, og samtidig øker samfunnets behov motvekt til makten med den *parrhesiastiske* tale. Vår kulturelle vugges kjernetid var på kun ca. 60 år (479 – 429/404 f. Kr) i et demokrati som varte ca. 190 år (508 – 338/322 f. Kr).

«Varsleren»:

Denne første kjente demokratiske kulturen, henrettet den modigste og skarpeste av alle med en genuin demokratisk holdning; Sokrates. Han stilte antiautoritære spørsmål ved religion, de tradisjonelle verdier, de «demokratiske» verdier, om nytelsessyke, griskhet og dårlig moral, og pådro seg mange fiender i borgerskapet. Sokrates var en varsler uten vern.. Hans venn forfatteren Evripides ble noen år før kastet ut av byen, og vendte aldri tilbake, fordi han stilte slike kritiske spørsmål i sine teaterstykker. Det ble for mye for lojale, lydige og korrekte demokrater. Varsleren/den som sier sannheten i dag, er i prinsippet ikke bedre stilt tross juridisk vern. Lover og regler er irrelevant mot den individualistiske kreativitet.

Dette fører til at ressursene i samfunnet blir brukt mindre effektivt, mindre engasjement, mindre ideskaping, mindre produksjons-skaping. Mindre følelse av mening og mestring, mer mobbing og trakassering, uførehet/sykdom, mer urett og avmakt.

Demokratiets tre faser:

Platon advarte mot en slik utvikling i sin bok «Staten». Han fikk rett. Hundrevis av demokratier i den greske antikkens bystater, gikk over ende før Athen som det siste tok slutt. Pål W. Lorentzens innlegg kunne vært skrevet 410 f.Kr.

Platon: «Den absolutte frihet kan vel ikke slå om til annet en absolutt trelldom, og det både for den enkelte og for staten. (...) Det som jeg sikter til var den klasse av ørkesløse ødslere hvorav en del mindre modige følger den modigere del som tar ledelsen. Når disse to grupper opptrer i en stat, lager de like stor forstyrrelse som galle og slim forårsaker i legemet. (...) De mest pågående taler og handler, de andre sitter omkring talerstolen og hindrer ved sin summing andre meninger i å komme til ordet»ⁱ

Demokratiets dynamikk har tre faser.

1) Oppbygging: Fri tale, saklighet, respekt for meningsmotstandere grunnet enighet om felles prosjekt og etableringen av nye verdier. Forståelse av nødvendigheten av motsetningene for forbedring.

2) Mellomfase: Kulturell suksess. Den gamle generasjonen dør, og en ny overtar i et godt og etablert samfunn. De har fokus på egeninteresser og karriere, har tid, er intelligente, smiler, jatter med og truer. Når man forstår at man må spille på lag med makten for å beholde jobben, så gjør man det. Dette handler om sosial anseelse, og man unngår å risikere sin plass i hierarkiet ved å utfordre makten. ”Ble du arbeidsledig via personalsak, fordi du var ødeleggende for

arbeidsmiljøet? Trodde du virkelig at du skulle bli hørt og ha innflytelse? Er du dum?” Eller du ble ikke tatt med videre, uten å forså hvorfor.

Siste fase: Alle vet hvordan det står til. Modige menn er vekke. Det er skjerpet strid om godene i samfunnet. De svake skriker på demokrati som en vei til rettferdighet, mens de sterke sier at vi *har* demokrati. Enslige modige menn, -«varslerne»-, kommer ingen vei. Demokratiet overtas av grupperinger med særinteresser i verdier og ideologier. Den såkalte polariseringen er en del av dette, og et uttrykk for avmakt og desperasjon. De smarte sitter på sine tuer, med makt og midler. Demokratiet er tilbake for hvor det startet. Her er nemlig ikke håp. Man glir sakte over i avmakt og resignasjon, før reaksjonen kommer som et krav i Folket om å bli hørt, avhengig av Folkets mot til ytring, parrhesia.

Når Folket blir «smarte», og har lært seg at det lønner seg å tie stille, så bor vi i et tyranni. Friheten brukes til forbruk og til være enig med de andre. Platon hevdet at disse veltilpassede ikke har demokratisk mot eller interesse for kunnskap og ”Det Gode”/klokskap for fellesskapet.

Fremtidens demokrati-utdanning.

Kraften i den frie tale bygger på at motsetninger kan skape nye løsninger (dialektikk). Når folk snakker med hensikten å forbedre samfunnet, med saklig, ikke-ideologisk tale, så vil samfunnet forbedres litt hver eneste dag. Fra skolealder kan individet utvikle personlige egenskaper til å bli en demokrat. Dette innebærer å være skeptisk og kritisk, men samtidig vennlig og positiv til utvikling. Da blir demokratiet et samfunn som skapes i Folkets hjerter og hoder, og i samtaler med hverandre, framfor veltilpasset passiviserende lojalitet for byråkraters lover og regler. Målet i Ludvigsen rapporten -slik det er uttalt som et mål for framtidens skole, er det den eneste veien for sosial kompetanse, kunnskapsforståelse og demokratisk dannelse. Dette er metoden for *inkrementell* (: små kontinuerlige forbedringer i alle ledd) forbedring.

Lærer man at demokratiet *kun* er en mulighet for at du kan lykkes med dine ambisjoner, så utdanner vi små tyranner.

Lærer man at man skal støtte den som sier sannheten, fordi han uttaler seg i risiko, da nekter man samtidig å legge seg flat for samfunnsødeleggende krefter.

Lærer man at demokratiet er etablert for at vi skal kunne stille oss kritiske til alt som kan innebære undertrykking, dumskap og hemmelighold for samfunnet, så lærer man også metoden for klokskap og utvikling.

ⁱ «Staten», Platon; 564 a-e.